

Hugsum eftirlaunin upp á nýtt

Staðan í dag

Uppbygging lífeyrissjóðanna er eitt stærsta samfélagslega framlag þeirrar kynslóðar sem nú er að hefja töku ellilífeyris. Sjóðirnir eru undirstaða góðra lífskjara. Fleiri og fleiri hafa byggt upp lífeyrissparnað sem tryggir góða afkomu á efri árum, sérstaklega þeir sem hafa jafnframt komið sér upp skuldlausu eða skuldlitlu eigin húsnæði. Ellilífeyrir Tryggingastofnunar er greiðsla frá ríkissjóði til að tryggja lágmarkstekjur fyrir fólk sem hefur ekki náð að byggja upp lífeyrissparnað.

Íslendingar 67 ára og eldri voru 45.250 í árslok 2020.

Ellilífeyrisþegar voru samtals 52.150.

14.300 einstaklingar fengu aðeins greiddan lífeyri frá lífeyrissjóðunum.

36.500 einstaklingar fengu greiddan ellilífeyri, bæði frá Tryggingastofnun og lífeyrissjóðum.

1.350 einstaklingar fengu einungis greiddan ellilífeyri frá Tryggingastofnun. Um 27% einstaklinga eru þannig „útskrifuð“ úr almannatryggingakerfinu en það hlutfall mun væntanlega fara mjög vaxandi á næstu áratugum.

Lífeyrissjóðir greiddu út 128,1 milljarð króna í ellilífeyri úr samtryggingardeildum á árinu 2019 og 14 milljarða í makalífeyri en Tryggingastofnun greiddi 88,3 milljarða króna í ellilífeyri. Samtals námu ellilífeyrisgreiðslur meira en 17% af heildarvinnutekjum landsmanna þetta ár.

Vandamálin

1. Fortíðarvandi. Margir einstaklingar hafa ekki náð og munu ekki ná að byggja sér upp viðunandi réttindi í lífeyrissjóði til ellilífeyris vegna þess að þeir hafa ekki haft eða munu ekki hafa tekjur af atvinnu. Á uppbyggingarferli lífeyrissjóðanna voru iðgjaldsgreiðslur oft takmarkaðar, ekki var fylgst með því að greitt væri inn í sjóðina og reglur fyrir sjálfstætt starfandi voru afar óhagstæðar. Hjá mörgum hefur lífeyrissjóðurinn því ekki dugað til að byggja upp nægilega góðan ellilífeyri.

2. Tekjutengingar og skerðingar. Eðlisbreyting var gerð á kerfinu á árinu 1971 þegar tekjutrygging var tekin upp og síðan þá hefur ellilífeyrir almannatrygginga fyrst og fremst verið tæki til að styðja við framfærslu eldri borgara á þarfagrunni. Þessar tekjutengingar í kerfinu þýða að lítill hvati er fyrir ellilífeyrisþega til að afla sér atvinnutekna þegar litið er til skerðingarhlutfalls bóta og tekjuskattshlutfalls.

Tillagan

Þessu má breyta með því að endurhugsa fyrirkomulag ellilífeyris almannatrygginga og taka upp nýtt kerfi sem hefur fjárfestingu í fólki sem markmið og byggir á:

Jöfnun tekna vegna fortíðar

Jöfnun tekna vegna samtíma

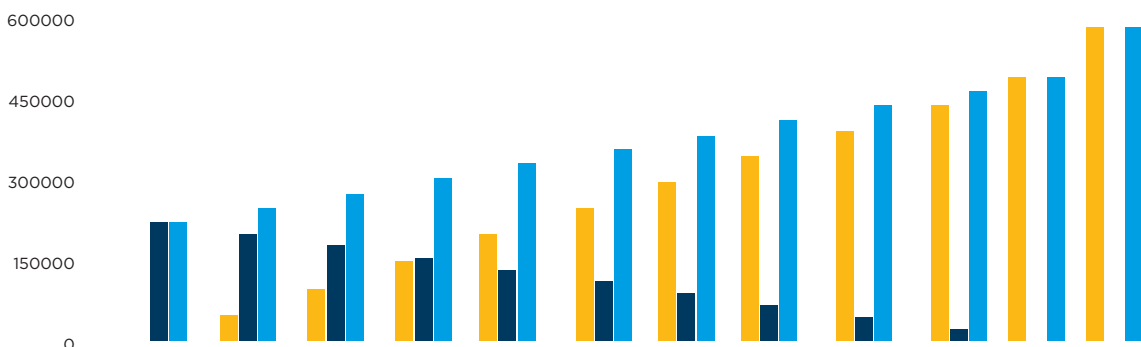
1. Jöfnun tekna vegna fortíðar felst í því að ríkissjóður fjármagni sérstaklega lífeyrisréttindi í lífeyrissjóðum til að jafna stöðu ellilífeyrisþega varðandi áunnin réttindi til ellilífeyris úr sjóðunum. Lífeyrisuppbót hvers og eins er föst greiðsla ákveðin fyrir lífstíð sem tekur sömu breytingum og ellilífeyrir úr lífeyrissjóðum en skerðist ekki vegna samtímatekna.

Hér er sett fram ákveðið vinnudæmi til að lýsa þeirri hugsun sem byggt er á. Fjárhæðir og breytingar þeirra eru því ekki endanlegar tillögur en settar fram til skýringar. Í núverandi stöðu gæti ellilífeyrisþegi með engin réttindi til ellilífeyris úr lífeyrissjóðum þannig t.d. fengið lífeyrisuppbót að fjárhæð 225 þús. kr. á mánuði og sú fjárhæð myndi þrepast niður eftir því sem réttindin aukast, þannig að við 500 þús. kr. réttindi í lífeyrissjóðum félli uppbótin niður.

Lífeyrisuppbót - dæmi

■ Lífeyrissjóður ■ Uppbót ■ Samtals

Ellilífeyrir úr lífeyrissjóðum og lífeyrisuppbót

2. Jöfnun vegna samtíma yrði gerð með skattfrjálsri greiðslu (neikvæðum tekjuskatti) sem virkar eins og útgreiddur persónuafsláttur. Skattfrjálsa greiðslan er mismunandi eftir því hvort einstaklingar eru í sambúð eða einir í heimili. Ástæðan er núverandi heimilisuppbót sem er greidd til einstaklinga einum í heimili.

Í vinnudæminu væru einstaklingar í sambúð að fá 36 þús. kr. á mánuði í skattfrjálsa greiðslu sem færi fyrst að skerðast við 500 þús. kr. tekjur og félli niður við 700 þús. kr. Mánaðartekjur. Hjá einstaklingi sem býr einn væri greiðslan allt að 80 þús. kr. og færi svo lækkandi eftir ákveðinni formúlu sem í grunninn byggir á 17% skerðingarhlutfalli.

Með lífeyrisuppbót og skattfrjálsri greiðslu þarf engar sérstakar skerðingar vegna atvinnutekna aðrar en fram koma í tekjuskattskerfinu og lækkandi greiðslu. Jaðaráhrifin verða því snöggtum minni. Sérstaklega á þetta við um fólk í sambúð þar sem skattfrjálsa greiðslan lækkar ekki fyrr en við 500 þús. kr. tekjur. Jaðaráhrifin hjá einstaklingi sem er einn í heimili verða líka verulega lægri þar sem aðeins 17% leggjast við skatthlutfallið 31,45% eða 37,95% í stað 45% nú.

Ellilífeyrisgreiðslur í núverandi mynd frá Tryggingastofnun féllu niður.

Áhrif

1. Áhrif á eldri borgara. Breytingin mundi fela í sér mikla og varanlega leiðréttingu á kjörum þeirra sem verst eru staddir í lífeyriskerfinu. Um leið geta eldri borgarar aukið tekjur sínar og tekið virkari þátt í atvinnulífinu.

2. Áhrif á samfélagið. Öldrun þjóðarinnar er raunveruleg. Við lifum lengur og erum heilbrigðari lengur. Með þessum breytingum er skapaður aukinn sveigjanleiki fyrir fólk með góða heilsu til að taka virkan þátt í atvinnulífinu lengur og þar með nýtir samfélagið áfram þekkingu þeirra, reynslu og starfsorku.

3. Áhrif á ríkissjóð. Reikna má með því á grundvelli vinnudæmisins að nettó kostnaður fyrir ríkissjóð vegna þeirra sem hafa lágar tekjur og breyta engu hjá sér verði innan við 1000 milljónir á ári.

Kostnaðurinn vegna þeirra sem geta aukið tekjur sínar en gera það ekki gæti verið 2000 – 2500 milljónir á ári.

Ávinningurinn vegna þeirra sem geta aukið tekjur sínar og gera það gæti orðið 3500 – 4000 milljónir á ári. Það virðast meiri líkur en minni á að breytingin skili meiru í auknum skatttekjum en hún kostar.

Dæmi 1 - lífeyrisþegi með maka

Atvinnutekjur	Lífsj tekjur	Útgreitt nú	Nettó ríki	Nýtt útgr.	Nettó nýtt
100.000	200.000	375.837	-75.837	380.085	-80.085
200.000	200.000	409.965	-9965	442135	-42135
300.000	200.000	444.902	55.908	504.185	-4.185
400.000	200.000	478.220	121.780	548.235	51.765

Dæmi 2 - lífeyrisþegi með maka

Atvinnutekjur	Lífsj tekjur	Útgreitt nú	Nettó ríki	Nýtt útgr.	Nettó nýtt
100.000	300.000	409.965	-9.965	414.558	-14.558
200.000	300.000	444.092	55.908	476.608	23.392
300.000	300.000	478.220	121.780	520.658	79.342
400.000	300.000	512.347	187.653	564.708	135.292

Dæmi 3 - lífeyrisþegi einn í heimili

Atvinnutekjur	Lífsj tekjur	Útgreitt nú	Nettó ríki	Nýtt útgr.	Nettó nýtt
100.000	200.000	404.628	-104.628	409.446	-109.446
200.000	200.000	431.372	-31.372	454.996	-54.496
300.000	200.000	458.115	41.885	499.546	454
400.000	200.000	484.859	115.141	544.596	55.404

Dæmi 4 - lífeyrisþegi sem býr einn

Atvinnutekjur	Lífsj tekjur	Útgreitt nú	Nettó ríki	Nýtt útgr.	Nettó nýtt
100.000	300.000	431.372	-31.372	434.475	-34.475
200.000	300.000	458.115	41.885	479.524	20.476
300.000	300.000	484.859	115.141	524.574	75.426
400.000	300.000	512.347	187.653	569.624	130.376